

Juni 2023

Rapport Evaluatie stemmentellers

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Markteffect

Voorwoord

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties krijgt graag inzicht in hoe het tellen van de stemmen tijdens de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen van 15 maart 2023 is verlopen. Om die reden heeft het ministerie aan onderzoeksbureau Markteffect gevraagd een enquête uit te zetten onder de mensen die betrokken zijn geweest bij het tellen van stemmen tijdens deze Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen.

Deze rapportage biedt een overzicht van de uitkomsten van deze evaluatie. Op basis van deze uitkomsten kunnen lessen getrokken worden voor het tellen van stemmen bij een volgende verkiezing.

Wij danken het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties hartelijk voor het vertrouwen en de prettige samenwerking. Voor vragen of nadere analyses zijn wij graag voor u beschikbaar.

Markteffect B.V.

Inhoudsopgave

1.	Onderzoeksverantwoording	4 t/m 6
2.	Telling stembureau	10 t/m 32
3.	Zitting van het gemeentelijk stembureau	33 t/m 40
4.	Bijlagen	41 t/m 45

1.

Onderzoeksverantwoording

1. Onderzoeksverantwoording

Onderzoekopzet

Doelgroep onderzoek

Stemmen tellers tijdens de Provinciale Staten- en waterschapsverkiezingen in Nederland op 15 maart 2023.

Toegepaste onderzoeksmethode

- Kwantitatief online onderzoek;
- De data zijn verzameld door middel van online veldwerk. De vragenlijst is via een open link verstuurd naar de gemeenten. De gemeenten hebben de link gedeeld met de stemmentellers.

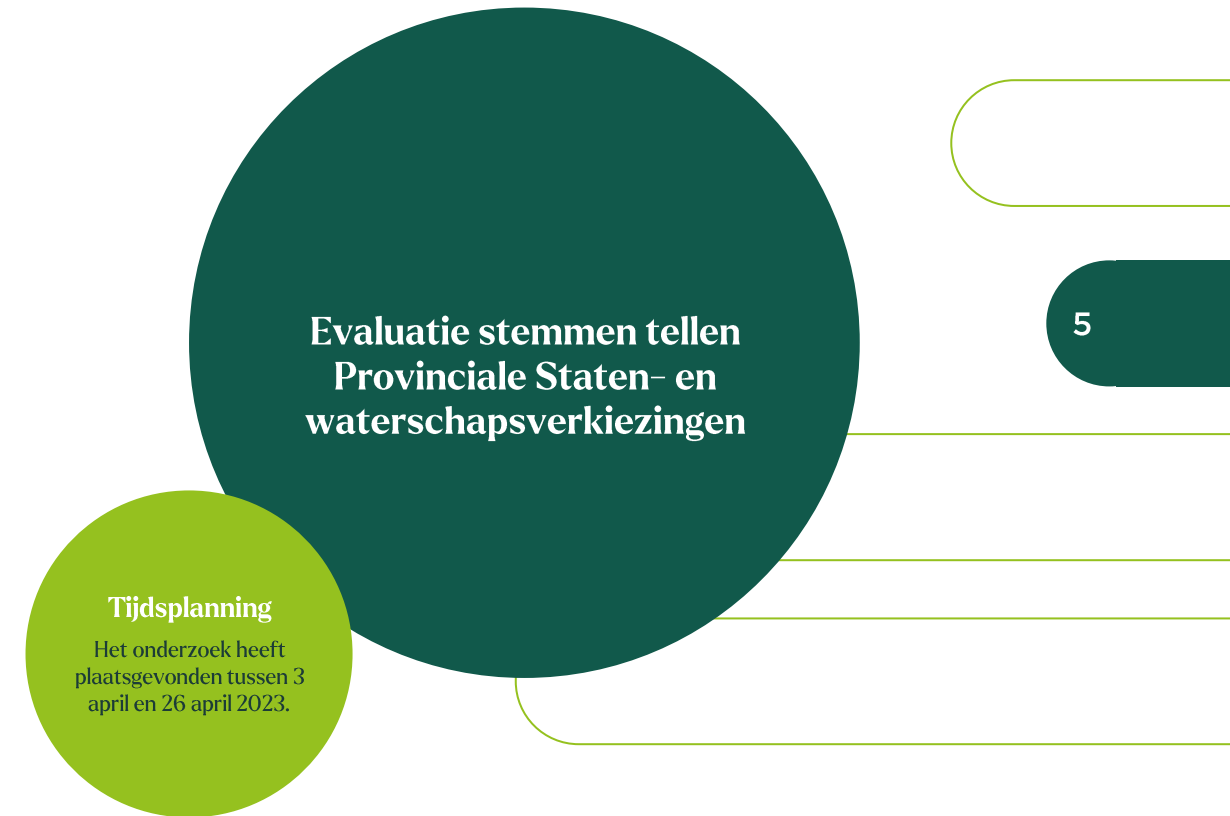
Vragenlijst

De vragenlijst voor dit onderzoek is opgesteld door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en is na afstemming met Markteffect geprogrammeerd in de onderzoeksoftware. De vragenlijst bestond uit maximaal 34 vragen. De gemiddelde invultijd bedroeg 7 minuten.

Respons

Tijdens het veldwerk zijn in totaal 17.949 respondenten ondervraagd.

Op basis van deze respons zijn de antwoorden met een zekerheid van 95% en met een nauwkeurigheid van 0,7% generaliseerbaar naar de doelgroep. Dit betekent dat wanneer een uitkomst uit het onderzoek 50% is, deze in werkelijkheid tussen de 49,3% en 50,7% ligt.

1. Onderzoeksverantwoording

Achtergrondkenmerken

Deelnemende gemeenten (Aa en Hunze t/m Hardenberg)

Gemeente	Aantal
Aa en Hunze	101
Aalsmeer	115
Aalten	104
Achtkarspelen	52
Alblasserdam	2
Alkmaar	211
Almelo	1
Almere	385
Alphen aan den Rijn	442
Altena	111
Ameland	14
Amstelveen	217
Amsterdam	1
Apeldoorn	324
Asten	27
Beek	32
Beekdaelen	77
Bergeijk	42
Bergen (L.)	40
Bergen (NH.)	88
Bergen op Zoom	84
Berkelland	175
Beuningen	72

Gemeente	Aantal
Blaricum	42
Bodegraven-Reeuwijk	114
Boekel	39
Borger-Odoorn	102
Borne	34
Borsele	37
Bronckhorst	132
Brunssum	47
Buren	1
Coevorden	95
Dalfsen	98
Dantumadiel	70
De Bilt	1
Delft	125
Deurne	83
Diemen	1
Dijk en Waard	187
Dinkelland	92
Doesburg	21
Doetinchem	1
Dordrecht	1
Drimmelen	87
Druten	53

Gemeente	Aantal
Duiven	60
Edam-Volendam	111
Ede	73
Eemnes	41
Eemsdelta	115
Eersel	1
Eijsden-Margraten	85
Eindhoven	448
Emmen	236
Epe	132
Ermelo	82
Geldrop-Mierlo	103
Goeree-Overflakkee	120
Goes	63
Goirle	74
Gorinchem	1
Groningen	328
Gulpen-Wittem	57
Haaksbergen	36
Haarlem	332
Haarlemmermeer	317
Halderberge	30
Hardenberg	1

1. Onderzoeksverantwoording

Achtergrondkenmerken

Deelnemende gemeenten (Harderwijk t/m Purmerend)

Gemeente	Aantal
Harderwijk	139
Harlingen	33
Hatterij	29
Heemskerk	74
Heemstede	48
Heerde	40
Heerenveen	135
Heerlen	103
Heeze-Leende	44
Heiloo	62
Hellendoorn	116
Helmond	147
Hengelo	1
Het Hogeland	207
Heumen	37
Hilversum	189
Hof van Twente	101
Hoogeveen	135
Hoorn	145
Horst aan de Maas	76
Huizen	86
Kaag en Braassem	31
Kampen	154

Gemeente	Aantal
Kapelle	1
Katwijk	175
Kerkrade	1
Koggenland	4
Krimpenerwaard	202
Landsmeer	34
Lansingerland	64
Laren	35
Leeuwarden	329
Leiderdorp	64
Lelystad	243
Leudal	140
Leusden	81
Lisse	1
Lochem	111
Lopik	49
Maasdriel	1
Maasgouw	1
Maastricht	210
Medemblik	79
Meerssen	54
Middelburg	95
Midden-Drenthe	55

Gemeente	Aantal
Midden-Groningen	160
Molenlanden	149
Neder-Betuwe	42
Nederweert	36
Nieuwkoop	75
Nijkerk	102
Nijmegen	271
Nissewaard	158
Noardeast-Fryslân	159
Noordenveld	124
Noordoostpolder	120
Nuenen, Gerwen en Nederwetten	75
Nunspeet	86
Oegstgeest	61
Oldebroek	54
Oldenzaal	61
Oost Gelre	126
Oosterhout	94
Ooststellingwerf	1
Opmeer	46
Oudewater	32
Peel en Maas	112
Purmerend	19

1. Onderzoeksverantwoording

Achtergrondkenmerken

Deelnemende gemeenten (Reimerswaal t/m Zwartewaterland)

Gemeente	Aantal
Reimerswaal	69
Renkum	53
Renswoude	5
Reusel-De Mierden	42
Rhenen	69
Rijssen-Holten	81
Rijswijk	81
Roerdalen	41
Roermond	130
Rozendaal	10
Rucphen	36
Schagen	1
Scherpenzeel	24
's-Hertogenbosch	1
Simpelveld	31
Sittard-Geleen	116
Sluis	55
Soest	117
Someren	57
Son en Breugel	41
Stadskanaal	109
Staphorst	48
Stichtse Vecht	1

Gemeente	Aantal
Súdwest-Fryslân	226
Terneuzen	120
Teylingen	1
Tiel	38
Tubbergen	89
Twenterand	59
Tynaarlo	85
Tytsjerksteradiel	96
Urk	39
Utrecht	1
Utrechtse Heuvelrug	89
Vaals	25
Valkenburg aan de Geul	37
Valkenswaard	84
Veenendaal	54
Veere	89
Veldhoven	138
Velsen	113
Vijfheerenlanden	175
Vlaardingen	15
Vlissingen	87
Voorschoten	1
Vught	71

Gemeente	Aantal
Waalre	33
Waalwijk	100
Waddinxveen	3
Wageningen	77
Wassenaar	66
Waterland	1
West Maas en Waal	70
Westerkwartier	272
Westerveld	1
Wijchen	106
Wijdemeren	85
Winterswijk	63
Woerden	113
Woudenberg	18
Zaltbommel	2
Zandvoort	52
Zeewolde	47
Zoetermeer	281
Zoeterwoude	36
Zuidplas	59
Zundert	57
Zutphen	106
Zwartewaterland	1

1. Onderzoeksverantwoording

Achtergrondkenmerken

Let op!
Door afronding kan het voorkomen dat percentages optellen tot 99% of 101%.

Op welke dag heeft u stemmen geteld

	Percentage	Aantal
Woensdagavond in het stembureau	94%	16875
Donderdag het afronden van de telling van het stembureau	6%	1100
Donderdag tijdens de zitting van het gemeentelijk stembureau	7%	1222
Vrijdag tijdens de zitting van het gemeentelijk stembureau	1%	182
Maandag tijdens de zitting van het gemeentelijk stembureau	0%	68

Moment van stemmen tellen

	Percentage	Aantal
Alleen op het stembureau	92%	16585
Alleen op de zitting van het gemeentelijk stembureau	4%	652
Op beide momenten	4%	712

2.

Telling stembureau

2. Telling stembureau

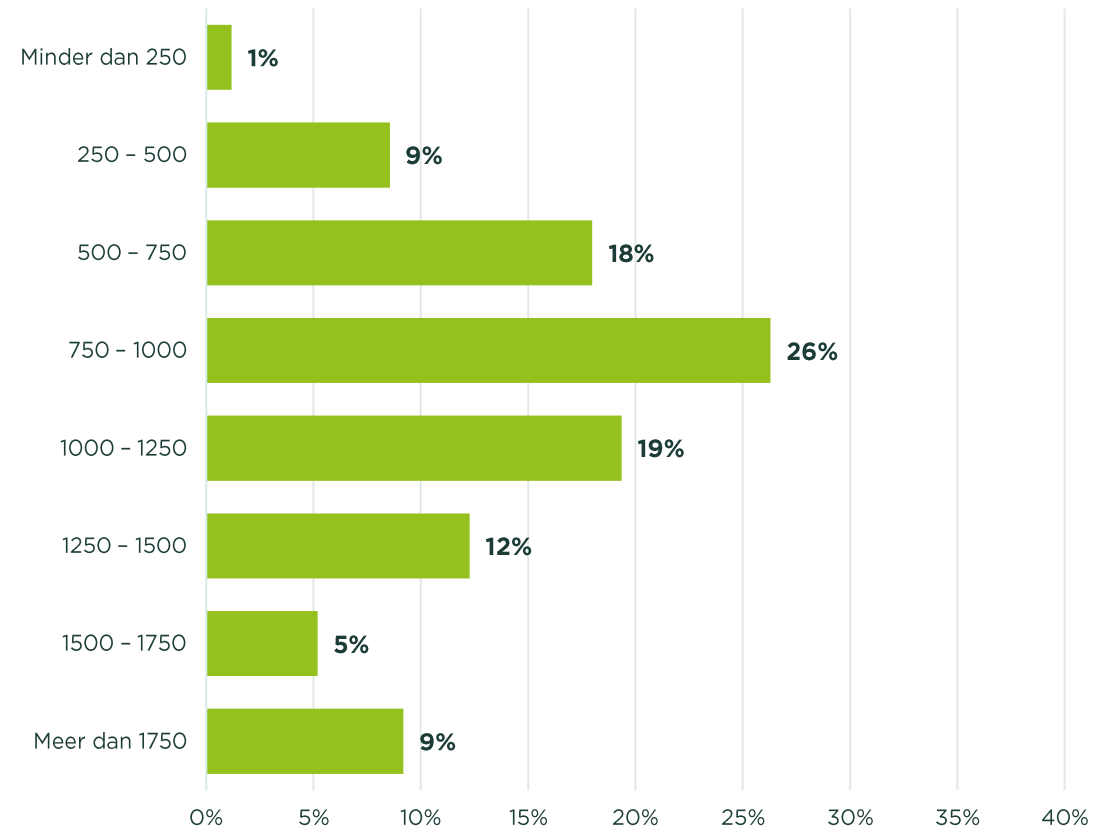
Aantal stemmen geteld op stembureau

Op de meeste stembureaus zijn er tussen de 500 en 1250 stemmen geteld voor de Provinciale Statenverkiezingen.

- Een kwart van de stemmentellers geeft aan dat er op hun stembureau voor de Provinciale Statenverkiezingen tussen 750 en 1000 stemmen zijn geteld (26%).
- Ruim zes op de tien stemmentellers geven aan dat er tussen de 500 en 1250 stemmen zijn geteld voor de Provinciale Statenverkiezingen (63%).
- Voor een kwart van de stemmentellers geldt dat er meer dan 1250 stemmen geteld moesten worden op hun stembureau voor de Provinciale Statenverkiezingen (26%). Voor bijna één op de tien waren dit zelfs meer dan 1750 stemmen (9%).

Figuur 2.1 Kunt u globaal aangeven hoeveel stemmen uw stembureau voor de provinciale statenverkiezing heeft geteld?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

Eerdere ervaringen als teller stembureau bij verkiezingen

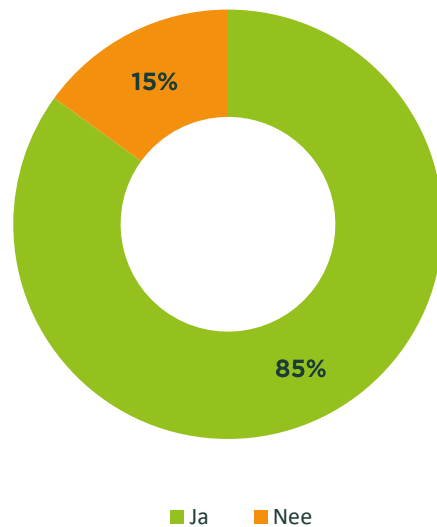
Let op!
Door afronding kan het voorkomen dat percentages optellen tot 99% of 101%.

Een grote meerderheid van de stemmentellers heeft vaker stemmen geteld bij een verkiezing (85%)

Voor ongeveer twee derde van de stemmentellers geldt dat ze minimaal 3 keer eerder stemmen geteld hebben bij een verkiezing (65%). Voor 15% was het de eerste keer, terwijl een even groot deel zelfs meer dan tien keer eerder stemmen geteld heeft bij een verkiezing (15%).

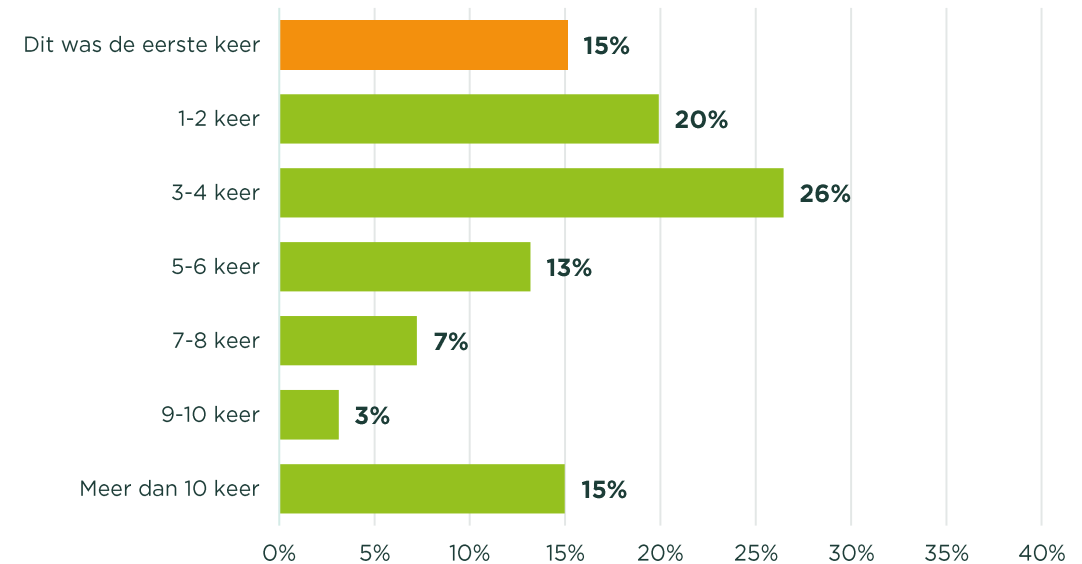
Figuur 2.2 Heeft u vaker stemmen geteld bij een verkiezing?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

Figuur 2.3 Hoe vaak heeft u bij een verkiezing stemmen geteld?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

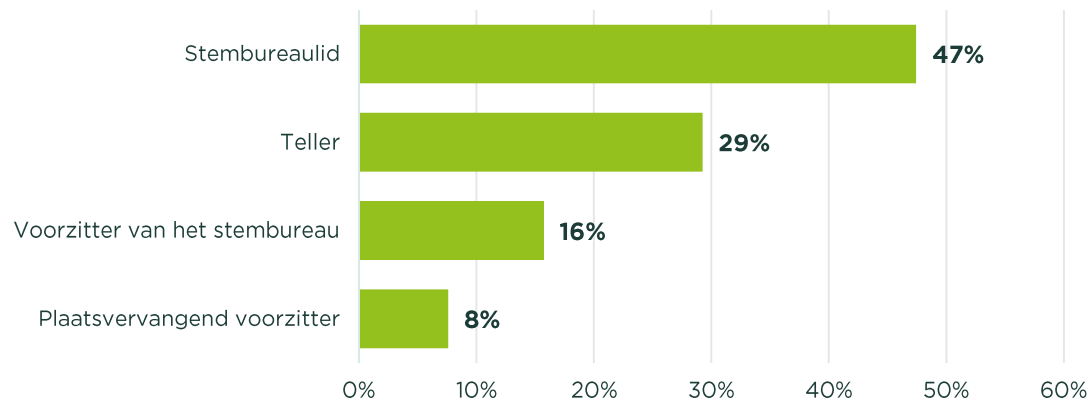
Rol en grootte van het team

Op de meeste stembureaus bestond het team met tellers uit 6 tot 10 mensen

- Bijna de helft van de ondervraagden had een rol als stembureaulid (47%).
- Eén op de tien stemmentellers geeft aan dat het team met tellers bestond uit minder dan 6 personen (10%). Het vaakst bestond het team tellers uit 8 personen (27%). Op een meerderheid van de stembureaus bestond de teamgrootte van tellers uit tenminste 8 personen (58%).

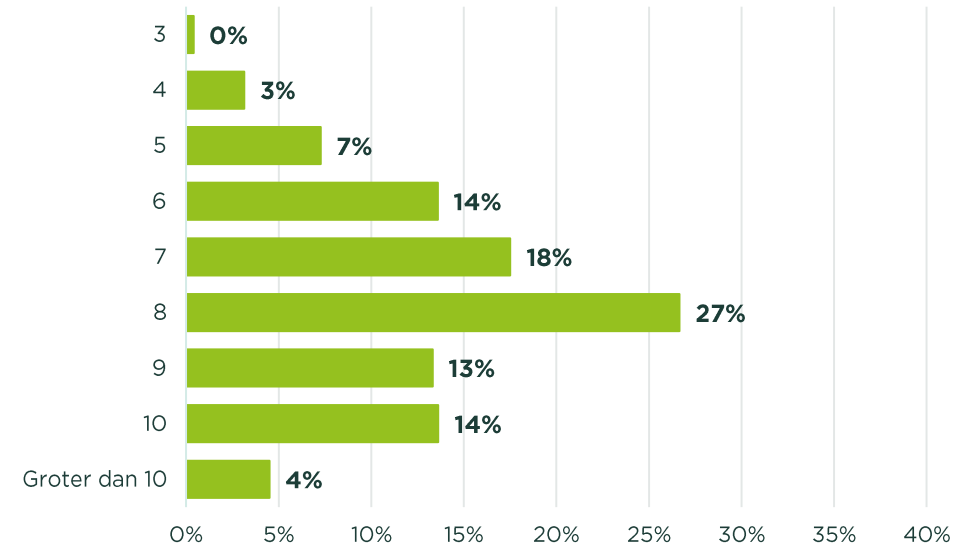
Figuur 2.4 Welke rol had u tijdens de telling?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

Figuur 2.5 Hoe groot was het team (inclusief uzelf) waarmee u bij deze verkiezing de telling uitvoerde?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

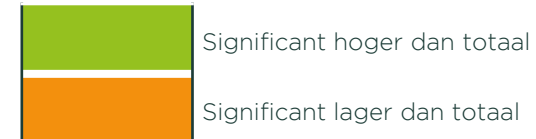
Grootte van het team en aantal stemmen geteld

Gemiddeld gezien is er een logische lijn te zien tussen de grootte van het team en het aantal stemmen dat geteld moest worden

- Stembureaus met telteams van 8 of meer mensen, moesten ook significant vaker meer dan 1000 stembiljetten tellen.

Figuur 2.6 Grootte van het telteam. Kruistabel met aantal stemmen dat geteld is.

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

	Minder dan 250	250 - 500	500 - 750	750 - 1000	1000 - 1250	1250 - 1500	1500 - 1750	Meer dan 1750	
Totaal	1%	9%	18%	26%	19%	12%	5%	9%	100%
3	11%	8%	21%	20%	23%	6%	4%	7%	100%
4	8%	17%	21%	21%	11%	11%	4%	7%	100%
5	4%	18%	23%	22%	12%	8%	4%	8%	100%
6	2%	12%	18%	26%	18%	11%	4%	9%	100%
7	1%	10%	19%	29%	20%	11%	4%	6%	100%
8	0%	6%	19%	28%	20%	12%	5%	8%	100%
9	0%	5%	17%	27%	21%	15%	6%	8%	100%
10	0%	5%	14%	25%	22%	15%	7%	13%	100%

2. Telling stembureau

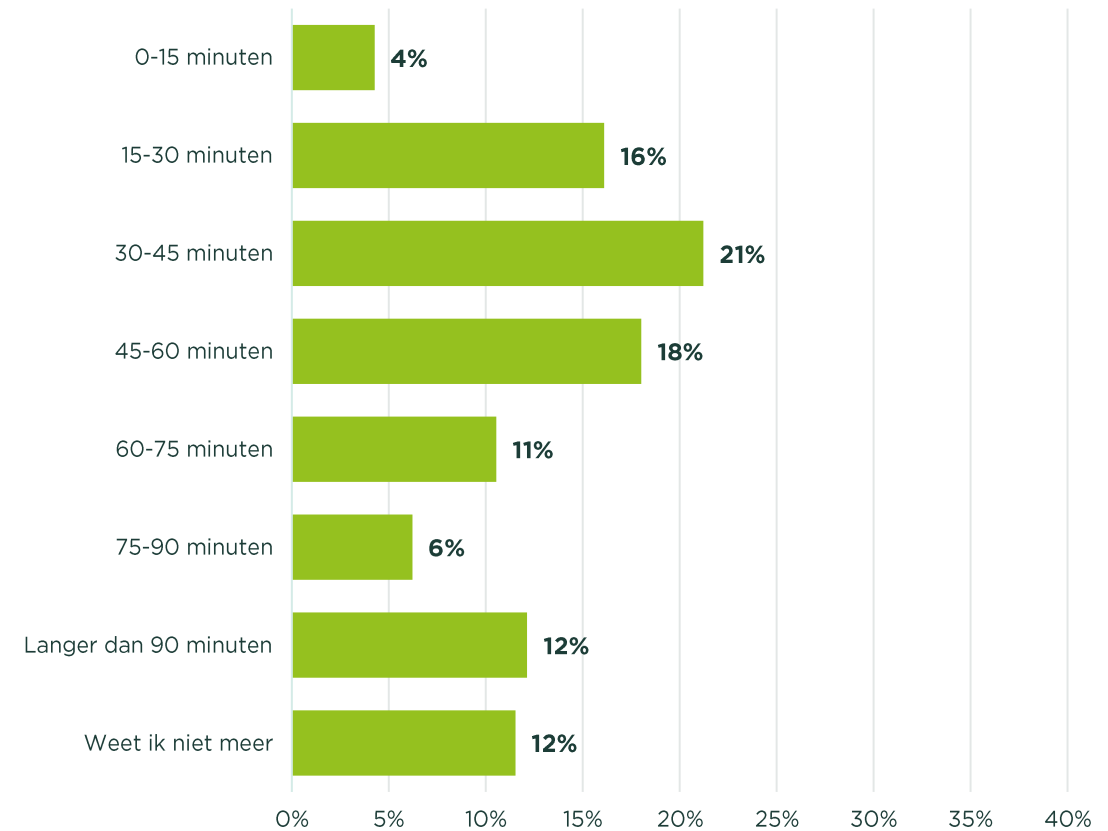
Uitvouwen stembiljetten

Op de meeste stembureaus duurde het uitvouwen van de stembiljetten tussen de 15 en 60 minuten

- Op een kleine meerderheid van de stembureaus was er tussen de 15 en 60 minuten nodig om de stembiljetten uit te vouwen (55%).
- Ruim een kwart van de stemmentellers geeft aan dat er meer dan 60 minuten nodig waren om de stembiljetten uit te vouwen (29%). Op 12% van de stembureaus was dit zelfs langer dan 90 minuten.

Figuur 2.7 Hoe lang bent u bezig geweest met het uitvouwen van de stembiljetten voor de Provinciale Statenverkiezing

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

Tellen van stembiljetten

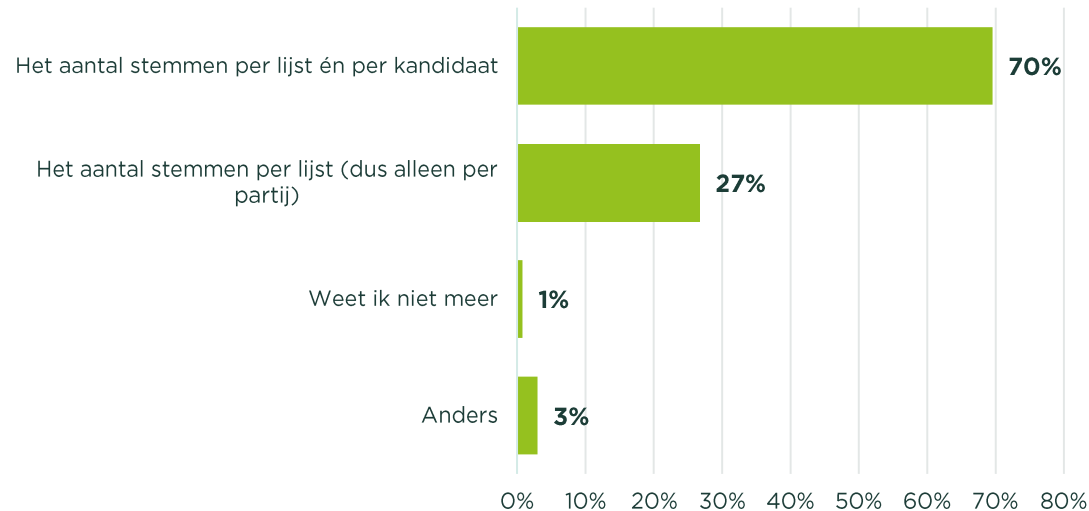
Let op!
Door afronding kan het voorkomen dat percentages optellen tot 99% of 101%.

Vrijwel alle stemmentellers zijn pas gestopt met tellen na afronding van de volledige telling

- Op een grote meerderheid van de stembureaus zijn het aantal stemmen per lijst én per kandidaat geteld (70%).
- Ongeveer een kwart van de stemmentellers geeft aan dat alleen het aantal stemmen per lijst (partij) zijn geteld (27%).

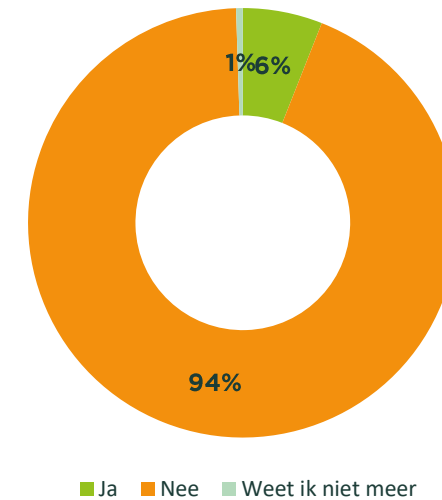
Figuur 2.8 Wat werd er op de stembiljetten geteld in het stembureau?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

Figuur 2.9 Bent u gestopt met tellen voordat de volledige telling is afgerond?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

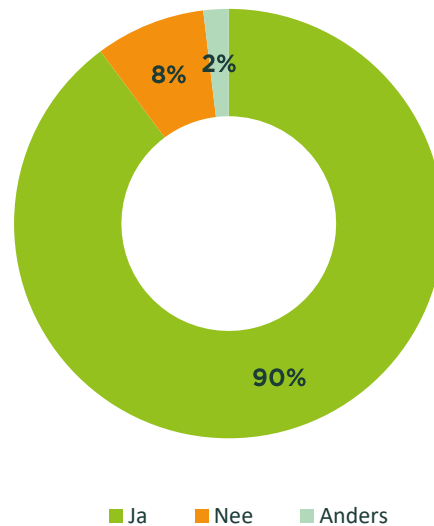
Instructie vooraf

Vrijwel alle stemmentellers hebben van tevoren een instructie gehad, meestal in de vorm van een e-learning

- Negen op de tien stemmentellers hebben een instructie gehad over de manier waarop er geteld moest worden (90%).
- Onder degenen die een instructie gehad hebben, geeft 83% aan dat dit in de vorm van een e-learning was.

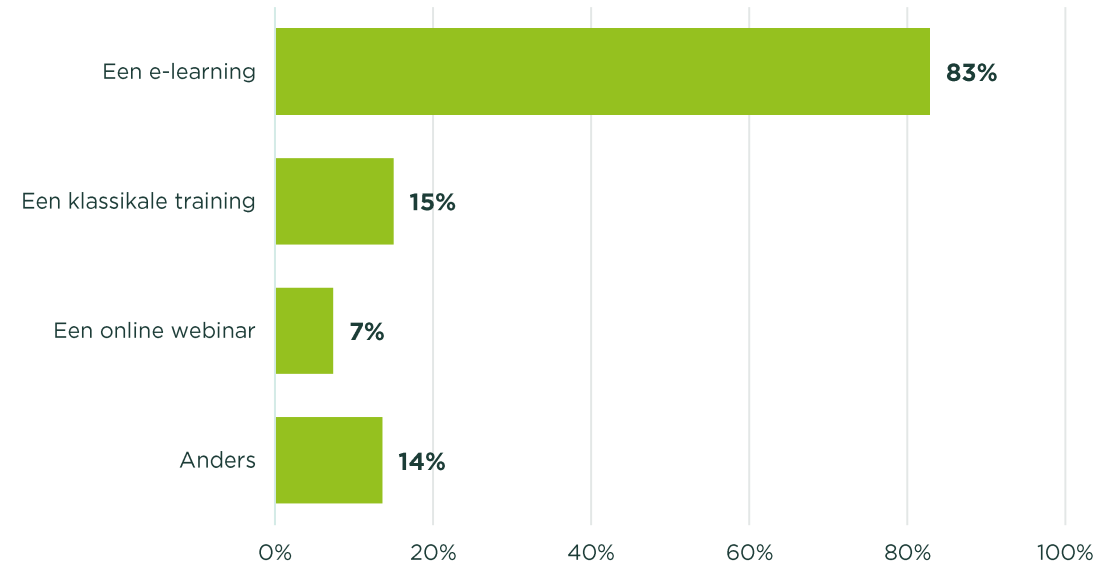
Figuur 2.10 Heeft u van tevoren instructie gehad over de manier waarop er geteld moest worden?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

Figuur 2.11 Waar bestond die instructie uit?

Basis: Instructie gehad (n= 15.536)

2. Telling stembureau

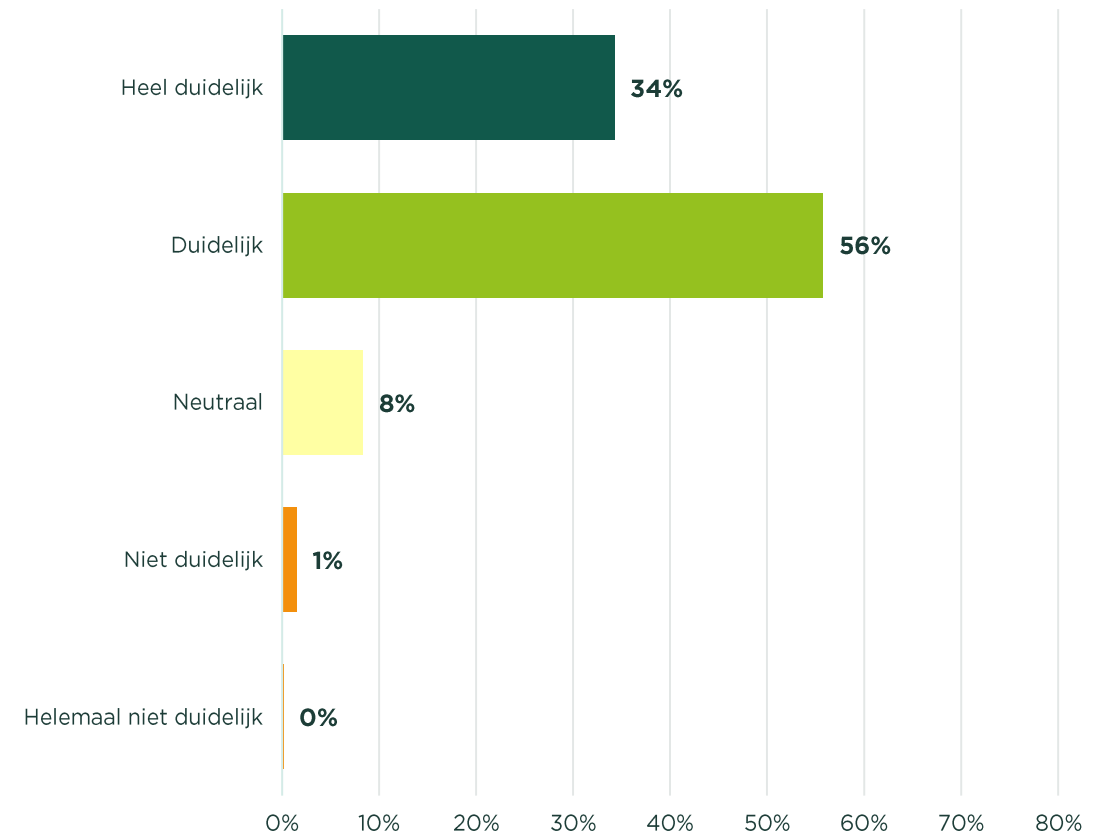
Duidelijkheid instructie

De instructie wordt gezien als duidelijk door de stemmentellers

- Negen op de tien stemmentellers die een instructie hebben gehad, vinden deze instructie (heel) duidelijk (90%). Een derde geeft zelfs aan dat de instructie heel duidelijk was (34%).
- Slechts 1% van de stemmentellers vond de instructie niet duidelijk. Het overige deel is er neutraal over.

Figuur 2.12 Wat vond u van de instructie?

Basis: Instructie gehad (n= 15.536)

2. Telling stembureau

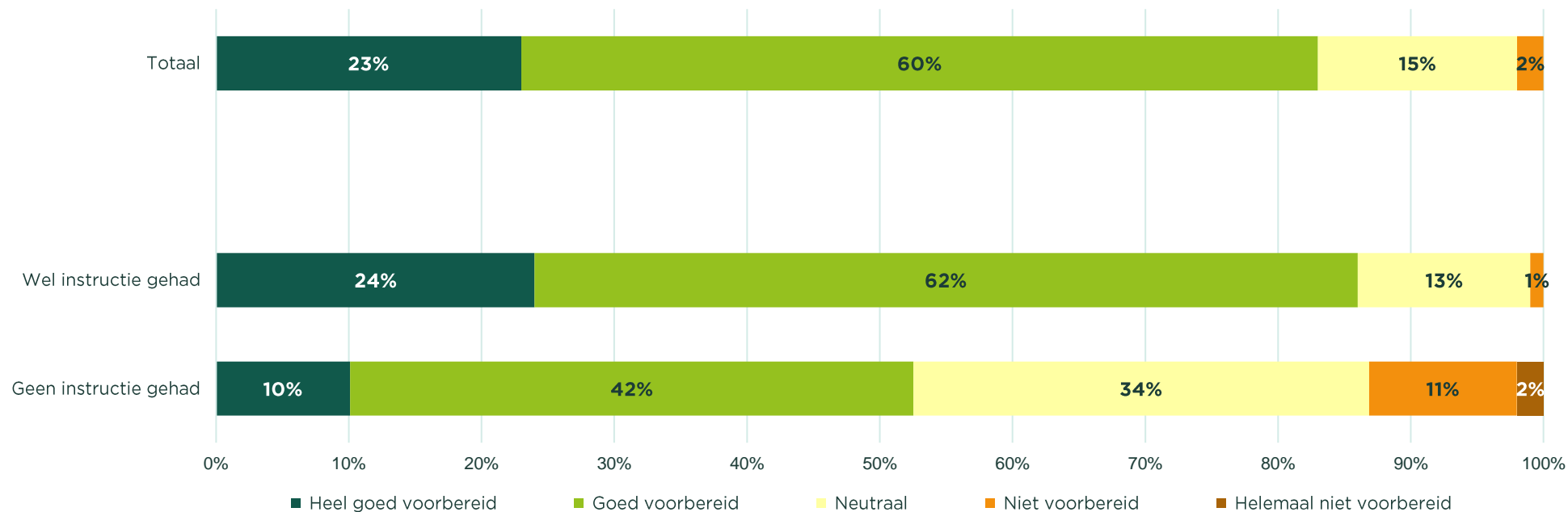
Mate waarin men zich goed voorbereid voelde

Stemmen tellers die van tevoren een instructie gehad hebben, voelen zich significant vaker goed voorbereid dan degenen die geen instructie hebben gehad

- Ruim vier op de vijf stemmentellers geven aan dat ze zich (heel) goed voorbereid voelde tijdens het tellen (83%).
- Onder stemmentellers die een instructie hebben gehad ligt dit aandeel hoger dan onder stemmentellers die geen instructie hebben gehad (86% versus 52%).

Figuur 2.13 Voelde u zich tijdens het tellen voorbereid?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

Suggesties om te verbeteren

Suggesties om de instructie te verbeteren gaan niet zozeer over de inhoud van de instructie, maar hebben vooral betrekking op het verplichten van een instructie, de rol van de voorzitter en opmerkingen over het stembiljet. Enkele voorbeelden van gegeven antwoorden:

Instructie verplichten

“Niet iedereen die hielp met tellen had of de online training en/of het webinar gevolgd. Men telde maar op eigen initiatief.”

“Wel het advies om iedereen die hieraan mee doet een training te laten volgen (verplicht).”

“Klassikale training vervangen door een verplichte online-training.”

“Verplicht stellen voor alle tellers. Mensen komen (met alle goede bedoelingen) met ervaringen uit het verleden. Als je de wijze van tellen verandert (wat nu van toepassing was voor velen) kost het veel tijd mensen hun aangewende gedrag van vorige keren weer af te leren.”

Rol van de voorzitter

“Voorzitters graag mensen met ervaring en niet al te veel op leeftijd.”

“Voorzitter dient wat mij betreft even de groep toe te spreken en de werkwijze te benoemen. Dit is bij ons niet gedaan, vond ik een gemis. Iedereen begon maar iets te doen, vond dit niet erg overzichtelijk en gestructureerd.”

“We hadden een jonge voorzitter. Instructies geven en overwicht ontbrak hem. Dat werkt niet fijn.”

“De voorzitter mag aangegeven hoe je het beste kunt tellen. Bij ons was het zonder begeleiding van de voorzitter, hoe je telt maakt mij niet uit als ik de aantallen maar krijg. Waren zijn woorden.”

Instructie was goed, maar stembiljet te groot

“Instructie was goed. Afmeting stemformulier zéér onhandig. Dat doe ik dus nooit meer.”

“Het systeem voor de tellers was duidelijk. De omvang / grootte van de stemformulieren gaf hinder.”

“Stemformulieren moeten kleiner. Bijna allemaal hadden we last van de rug. Je loopt met veel te grote papieren rond.”

“De stemformulier waren te groot, het was zoeken naar de rode stip. Er is veel tijd verloren met het uitvouwen van de formulieren.”

2. Telling stembureau

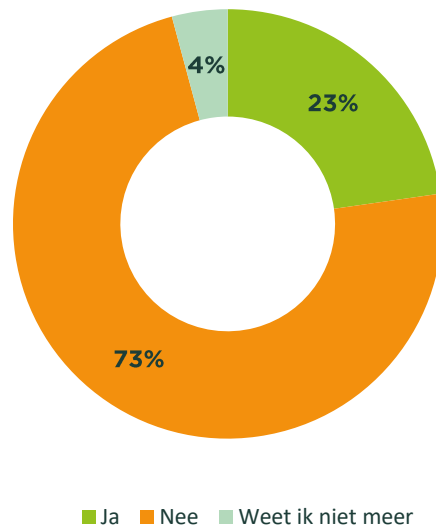
Onverklaard telverschil

Op bijna een kwart van de stembureaus was er sprake van een onverklaard telverschil

- Indien er een onverklaard telverschil was, is in bijna zeven op de tien stembureaus opnieuw geteld (69%). In de meeste gevallen was dit ook de instructie van de gemeente, maar voor sommige stemmentellers was er geen instructie bekend wat te doen bij een onverklaard telverschil.

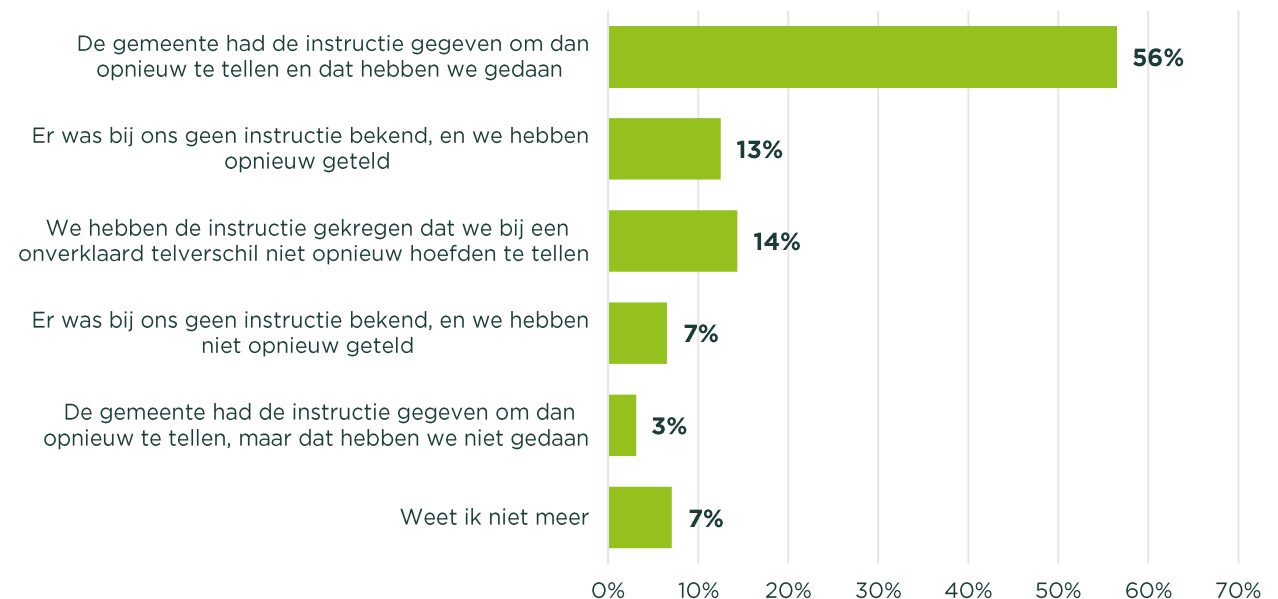
Figuur 2.14 Was er op het stembureau sprake van een onverklaard telverschil?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

Figuur 2.15 Wat moest u doen bij een onverklaard telverschil?

Basis: onverklaard telverschil (n=3.935)

2. Telling stembureau

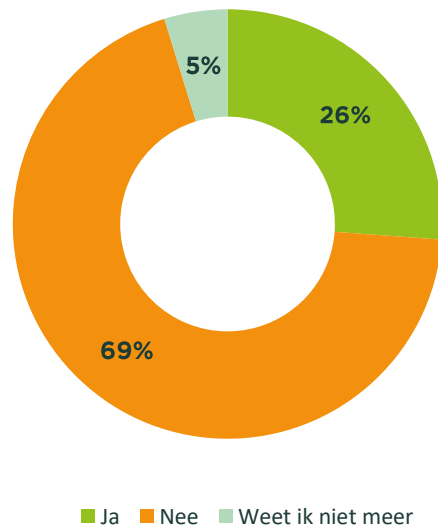
Opnieuw geteld na telverschil

In een kwart van de gevallen heeft het opnieuw tellen het onverklaarde telverschil opgelost

- Ongeveer zeven op de tien stemmentellers geven echter aan dat er na het opnieuw tellen nog steeds een onverklaard telverschil bestond (69%).

Figuur 2.16 Is het onverklaarde telverschil hierdoor opgelost?

Basis: opnieuw geteld (n=2.714)

2. Telling stembureau

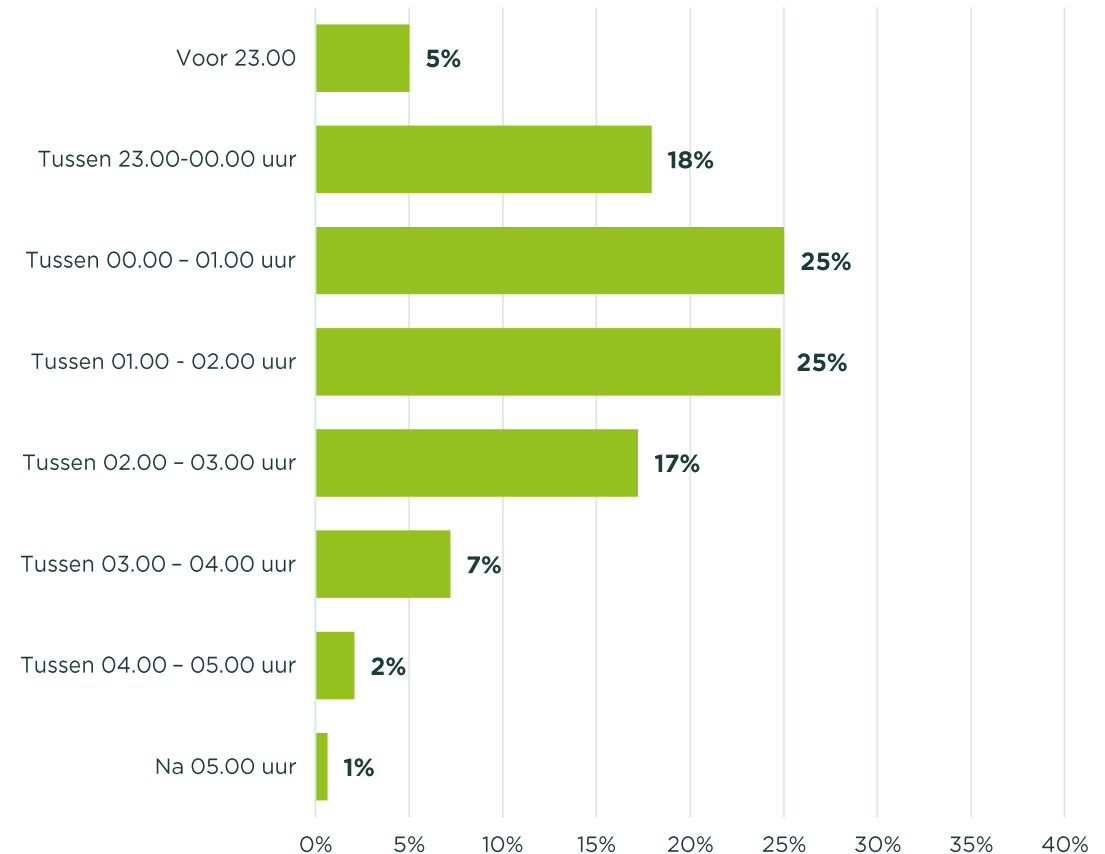
Tijdstip klaar met tellen

De helft van de stemmentellers was ergens tussen 0:00 – 02:00 uur klaar met tellen

- Een kwart van de stemmentellers was tussen 0:00 – 01:00 uur klaar met tellen, en een even groot deel van de stemmentellers was klaar tussen 01:00 – 02:00 uur (beide 25%).
- Ruim een kwart van de stemmentellers was pas ergens na 02:00 uur klaar met tellen (27%).

Figuur 2.17 Hoe laat was u klaar met tellen?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

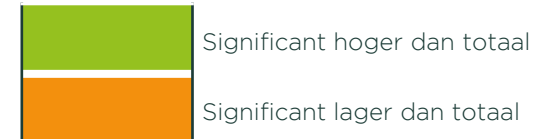
Tijdstip klaar met tellen

Het aantal stemmen dat geteld moest worden, is van grote invloed op de tijd tot wanneer stemmentellers bezig waren met tellen

- Over het algemeen geldt: hoe meer stemmen er geteld moesten worden op een stembureau, hoe groter de kans dat stemmentellers laat klaar waren met tellen.

Figuur 2.18 Hoe laat was u klaar met tellen? Kruistabel met aantal stembiljetten

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

	Voor 23.00	Tussen 23.00-00.00 uur	Tussen 00.00 - 01.00 uur	Tussen 01.00 - 02.00 uur	Tussen 02.00 - 03.00 uur	Tussen 03.00 - 04.00 uur	Tussen 04.00 - 05.00 uur	Na 05.00 uur	
Totaal	5%	18%	25%	25%	17%	7%	2%	1%	100%
Minder dan 250	47%	37%	11%	2%	2%	0%	0%	1%	100%
250 - 500	15%	41%	28%	12%	4%	1%	0%	0%	100%
500 - 750	6%	30%	34%	21%	7%	1%	0%	0%	100%
750 - 1000	3%	18%	31%	28%	16%	4%	1%	0%	100%
1000 - 1250	1%	10%	21%	31%	25%	8%	3%	0%	100%
1250 - 1500	2%	8%	18%	27%	26%	15%	4%	1%	100%
1500 - 1750	3%	7%	15%	26%	26%	16%	4%	2%	100%
Meer dan 1750	9%	6%	13%	20%	24%	17%	6%	4%	100%

2. Telling stembureau

Tijdstip klaar met tellen

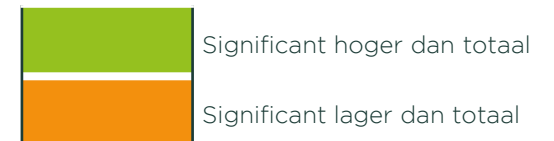
Het opnieuw tellen heeft ook enige invloed gehad op de tijd tot wanneer stemmentellers bezig waren met tellen

- Op stembureaus waar opnieuw geteld is, was men significant vaker na 02:00 uur klaar met tellen.

Figuur 2.19 Hoe laat was u klaar met tellen? Kruistabel met opnieuw geteld

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

	Voor 23.00	Tussen 23.00-00.00 uur	Tussen 00.00 - 01.00 uur	Tussen 01.00 - 02.00 uur	Tussen 02.00 - 03.00 uur	Tussen 03.00 - 04.00 uur	Tussen 04.00 - 05.00 uur	Na 05.00 uur	
Totaal	5%	18%	25%	25%	17%	7%	2%	1%	100%
Opnieuw geteld	4%	14%	23%	24%	20%	10%	3%	1%	100%
Niet opnieuw geteld	5%	19%	25%	25%	17%	7%	2%	1%	100%

2. Telling stembureau

Tijdstip klaar met tellen

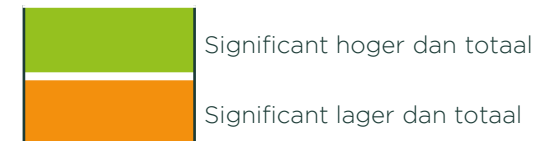
Kleinere telteams waren significant vaker eerder klaar met tellen dan

- Dit heeft vermoedelijk te maken met het aantal stemmen dat geteld moest worden op deze stembureaus.

Figuur 2.20 Hoe laat was u klaar met tellen? Kruistabel met grootte van het telteam

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

	Voor 23.00	Tussen 23.00-00.00 uur	Tussen 00.00 - 01.00 uur	Tussen 01.00 - 02.00 uur	Tussen 02.00 - 03.00 uur	Tussen 03.00 - 04.00 uur	Tussen 04.00 - 05.00 uur	Na 05.00 uur
Totaal	5%	18%	25%	25%	17%	7%	2%	1%
3	21%	15%	21%	17%	18%	7%	0%	0%
4	13%	26%	22%	20%	14%	4%	1%	1%
5	10%	25%	28%	19%	12%	4%	2%	1%
6	6%	18%	22%	24%	19%	7%	3%	1%
7	4%	15%	23%	27%	20%	8%	3%	1%
8	3%	18%	27%	26%	16%	8%	2%	0%
9	3%	14%	25%	27%	21%	8%	2%	0%
10	4%	20%	27%	24%	16%	7%	2%	1%

2. Telling stembureau

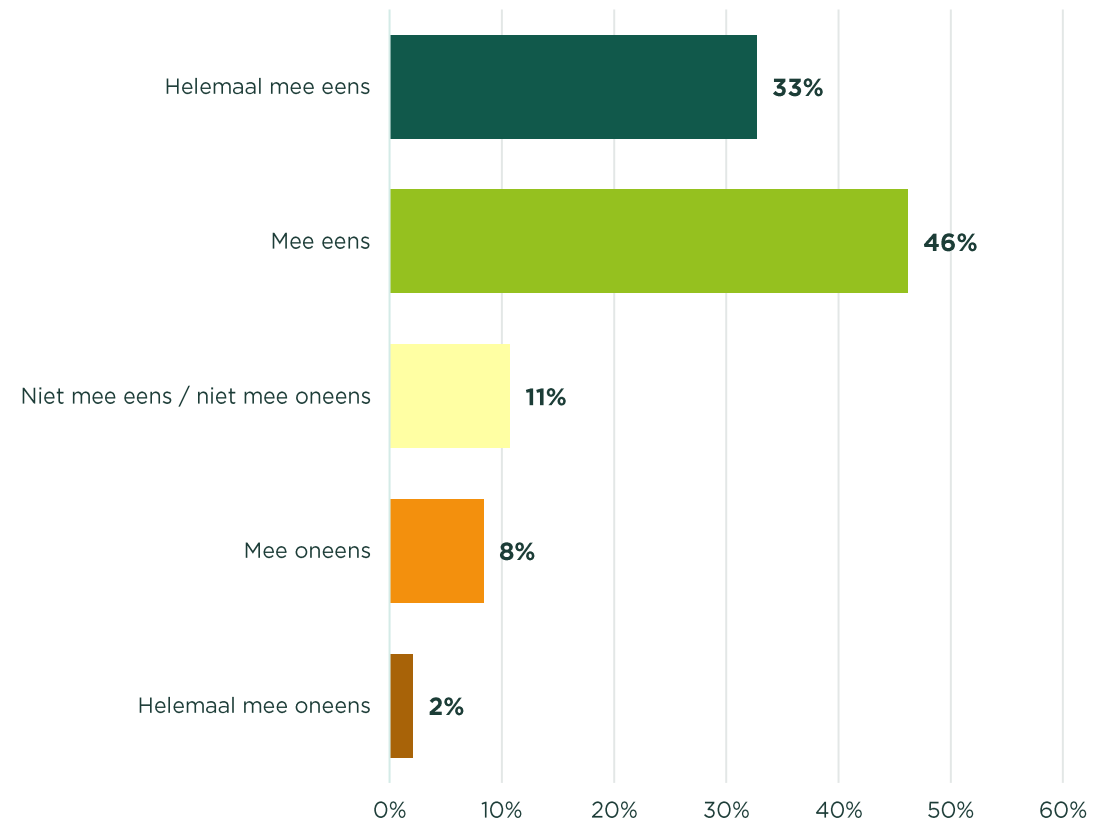
Mate waarin het tellen van de stemmen goed is verlopen

Algehele perceptie van de stemmentellers is dat het tellen van de stemmen goed is verlopen.

- Circa vier op de vijf stemmentellers zijn het (helemaal) eens met de stelling dat het tellen van de stemmen goed is verlopen (79%).
- Eén op de tien stemmentellers is het echter oneens met de stelling dat het tellen goed is verlopen (10%).

Figuur 2.21 In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling: Het tellen van de stemmen is goed verlopen.

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

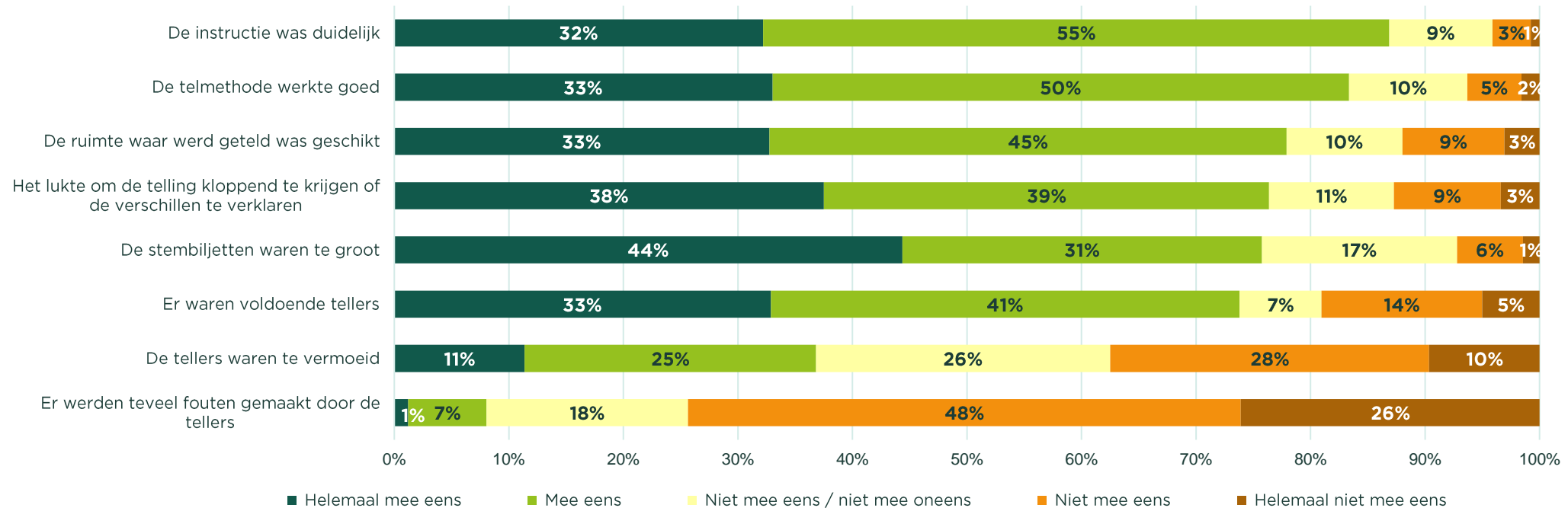
Mate waarin het tellen van de stemmen goed is verlopen

Over de instructie, telmethode en ruimte waar geteld werd is een grote meerderheid positief, maar tegelijkertijd vindt driekwart van de stemmentellers dat de stembiljetten te groot waren

- Een grote meerderheid van de stemmentellers vond de instructie duidelijk (87%), dat de telmethode goed werkte (83%) en dat de ruimte waarin geteld werd geschikt was (78%).
- Driekwart van de stemmentellers vond de stembiljetten te groot (75%). Daarnaast geeft ruim een derde aan dat de tellers te vermoeid waren (36%).

Figuur 2.22 Geef hieronder aan in welke mate onderstaande situaties van toepassing waren op de telling.

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

2. Telling stembureau

Suggesties om te verbeteren

Suggesties van stemtellers om het telproces te verbeteren gaan vooral over de grootte van het stembiljet, de ruimte en tafels waarop geteld kan worden en over twee verkiezingen op één avond

Formaat stembiljet

“Stemformulieren kleiner maken, het is een heel gedoe om deze uit te vouwen.”

“Kleinere stemformulieren toepassen, is prettig voor de stemmers maar zeker ook voor de tellers.”

“De stemformulieren zijn wel heel groot en het was heel dun papier; dit scheurde makkelijk bij het uitvouwen (ook al deed je dat heel voorzichtig). Iets dikker of ander papier en een compactere lijstweergave zou prettig zijn.”

“De omvang van de stemformulieren en het rood inkleuren vraagt om inefficiëntie bij het openvouwen, controleren en tellen van de stemmen.”

Ruimte en tafels

“Zorgen voor voldoende brede tafels. De aanwezige tafels (toch voldoende en groot genoeg zou je denken) bleken niet berekend op de enorme grootte van de biljetten en het aantal partijen.”

“Bij 2 verkiezingen meer tellers inzetten en meer werktafels aanleveren in plaats van op de grond uitvouwen.”

“Op de plek waar ik geteld heb was zeer beperkt ruimte en onvoldoende tafels om de grote formulieren te sorteren.”

“Meer tafels om op een prettige manier te werken. De stembiljetten nemen heel veel ruimte in, waardoor je gedwongen wordt biljetten op de grond te leggen. Dit is funest voor je rug.”

Twee verkiezingen op één avond

“Dubbele verkiezingen zijn niet te doen op grote stembureaus met relatief weinig tellers.”

“Het tellen van 2 verschillende verkiezingen brengt heel veel werk met zich mee, je telt 2x zoveel. Eigenlijk moet daar een andere oplossing voor komen. Bijvoorbeeld de 2e verkiezing de volgende dag tellen.”

“Ik begrijp de druk om het proces te willen verbeteren, maar waarom vraagt zich niemand af of het wel praktisch is om twee verkiezingen tegelijk te houden. Daar zit wat mij betreft het probleem. Als dat niet het geval is blijven de mensen veel frisser, worden er minder telfouten gemaakt en zijn we véél en véél eerder klaar.”

2. Telling stembureau

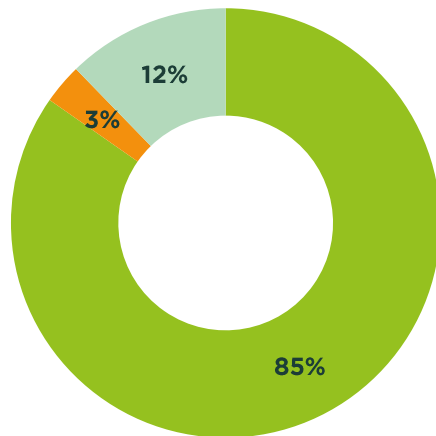
Stemmen tellen bij een volgende verkiezing

Een overgrote meerderheid zou bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen

- 85% van de stemmentellers zou een volgende keer weer willen helpen met tellen bij een verkiezing. 3% zou dat niet meer willen doen, terwijl de overige 12% het nog niet weet.
- Degenen die een volgende keer niet willen tellen, benoemen vooral de late tijden en vermoeidheid als reden.

Figuur 2.23 Zou u bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen?

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

■ Ja ■ Nee ■ Weet ik (nog) niet

Waarom zou u bij een volgende verkiezing niet meer willen helpen met tellen?

“Overdag vind ik het heel leuk maar tellen tot diep in de nacht en over de grond kruipen, dat gaat me te ver!”

“Omdat het te laat is geworden voordat we klaar zijn. Ik had een paar dagen nodig om bij te komen.”

“Ik vond het te intensief. Ik moet de volgende dag weer werken en dat viel erg tegen.”

“Ik was alleen een teller. Het was geen leuk werk en het duurde veel te lang. Op een gegeven moment werd ik vermoeid en hierdoor had ik het idee dat ik de stemmen niet meer helemaal goed telde.”

“Omdat ik van 20.00 tot 2.45 heb geteld, ik was helemaal gesloopt. Dit was zonder pauze of glas drinken. Er was mij niet van te voren verteld dat je daar zelf voor moest zorgen. Er hing ook geen prettige sfeer omdat iedereen er op ten duur helemaal klaar mee was.”

2. Telling stembureau

Stemmen tellen bij een volgende verkiezing

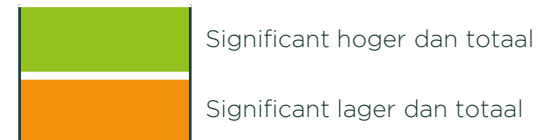
Figuur 2.24 Zou u bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen? Kruistabel met tijd wanneer men klaar was met tellen

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

	Ja	Nee	Weet ik (nog) niet
Totaal	85%	3%	12%
Voor 23.00	94%	1%	5%
Tussen 23.00-00.00 uur	92%	1%	7%
Tussen 00.00 - 01.00 uur	89%	2%	9%
Tussen 01.00 - 02.00 uur	84%	3%	13%
Tussen 02.00 - 03.00 uur	78%	4%	18%
Tussen 03.00 - 04.00 uur	73%	7%	20%
Tussen 04.00 - 05.00 uur	65%	9%	26%
Na 05.00 uur	68%	13%	19%

Hoe later men klaar was met tellen, hoe groter de kans dat men een volgende verkiezing niet meer wil helpen met tellen

- Stemmentellers die na 02:00 uur klaar waren met tellen, geven significant vaker aan dat ze een volgende verkiezing niet meer willen tellen, of het nog niet weten.

2. Telling stembureau

Stemmen tellen bij een volgende verkiezing

Figuur 2.25 Zou u bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen? Kruistabel met mate waarin men zich voorbereid voelt

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

	Ja	Nee	Weet ik (nog) niet
Totaal	85%	3%	12%
Heel goed voorbereid	92%	2%	6%
Goed voorbereid	85%	3%	12%
Neutraal	73%	6%	21%
Niet voorbereid	68%	12%	20%
Helemaal niet voorbereid	64%	14%	22%

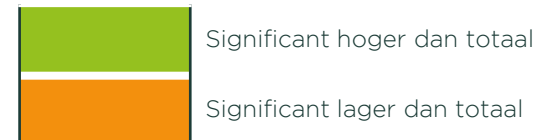
Figuur 2.26 Zou u bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen? Kruistabel met rol tijdens stemmen tellen

Basis: alle stemmentellers (n=17.297)

	Ja	Nee	Weet ik (nog) niet
Totaal	85%	3%	12%
Voorzitter van het stembureau	83%	3%	13%
Plaatsvervangend voorzitter	82%	3%	15%
Stembureau lid	85%	3%	12%
Teller	86%	3%	11%

Een goede voorbereiding heeft een positieve invloed op de bereidheid een volgende verkiezing weer te willen helpen met tellen

- Stemmentellers die aangeven zich goed voorbereid gevoeld te hebben, geven significant vaker aan dat ze bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen.
- De rol tijdens het tellen van stemmen heeft nauwelijks invloed op de bereidheid een volgende verkiezing opnieuw te willen helpen met het tellen van stemmen.

3.

Zitting van het gemeentelijk
stembureau

3. Zitting van het gemeentelijk stembureau

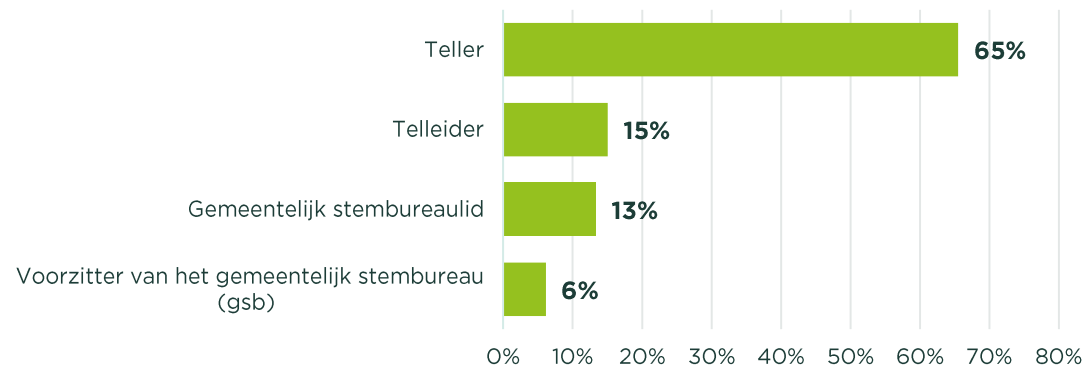
Rol en grootte van het team

Op de zitting van het gemeentelijk stembureau was de grootte van het team vaak tussen de 5 en 8 mensen

- Bijna twee derde had een rol als teller op de zitting van het gemeentelijk stembureau (65%).

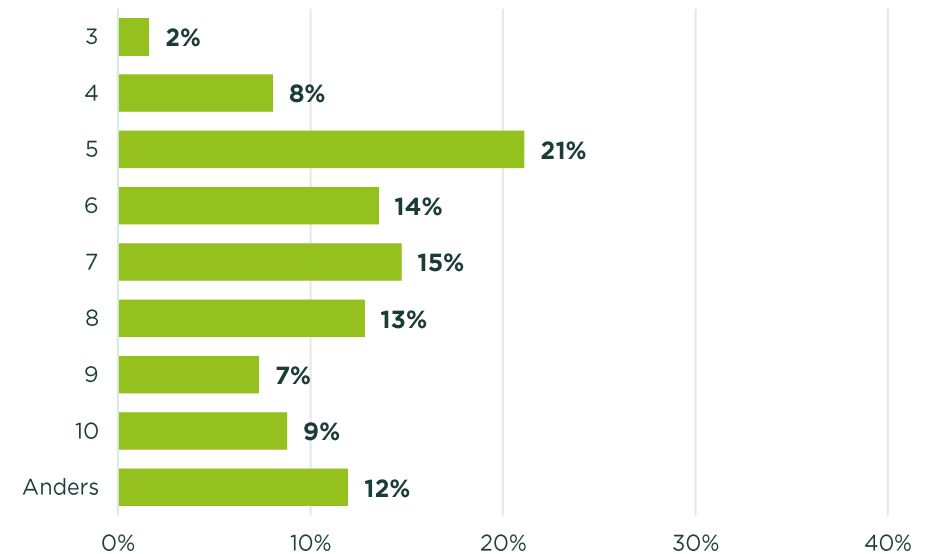
Figuur 3.1 Welke rol had u tijdens de telling?

Basis: alle stemmentellers (n=1.364)

Figuur 3.2 Met hoeveel personen (inclusief uzelf) heeft u in het telteam gezeten?

Basis: alle stemmentellers (n=1.364)

3. Zitting van het gemeentelijk stembureau

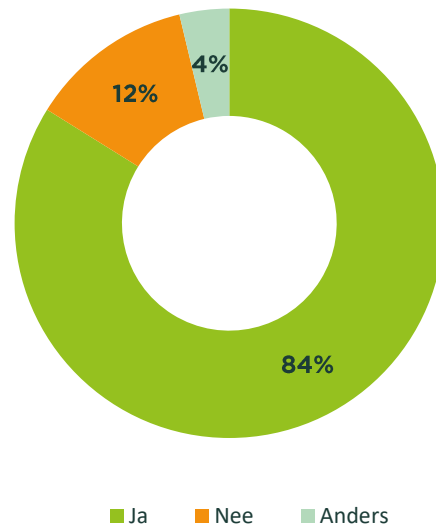
Instructie vooraf

Een grote meerderheid heeft van tevoren instructie gehad over de manier waarop geteld moest worden, meestal in de vorm van een e-learning

- Ruim vier op de vijf hebben vooraf instructie gehad over de manier waarop geteld moest worden op de zitting van het gemeentelijk stembureau (84%).
- Van degenen die een instructie gehad hebben, geven zeven op de tien aan een e-learning gevolgd te hebben (71%).

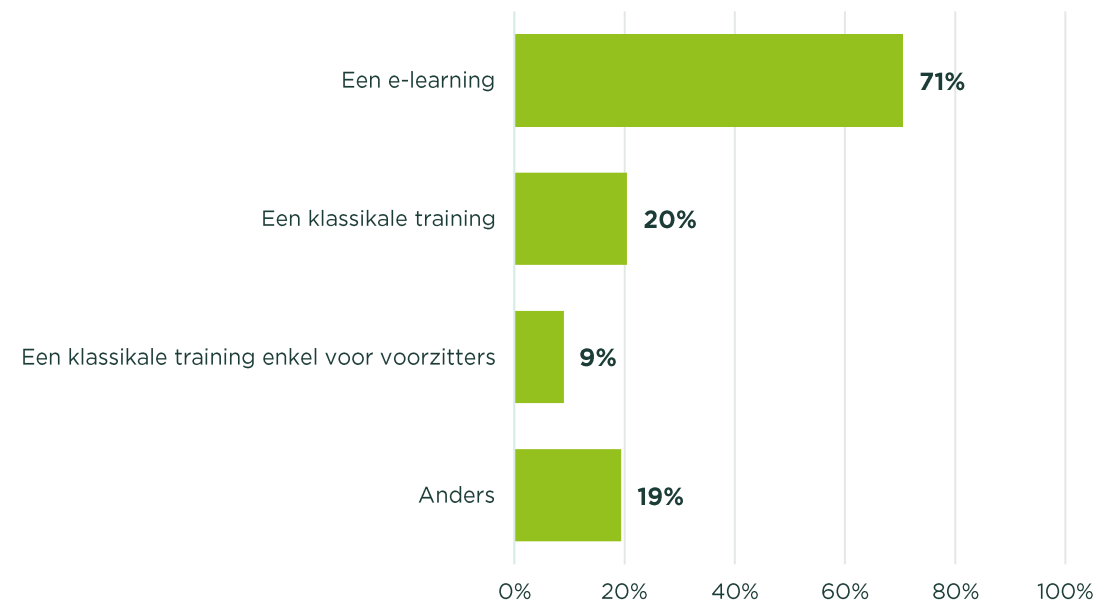
Figuur 3.3 Heeft u van tevoren instructie gehad over de manier waarop er geteld moest worden?

Basis: alle stemmentellers (n=1.364)

Figuur 3.4 Waar bestond die instructie uit?

Basis: instructie gehad (n=1.144)

3. Zitting van het gemeentelijk stembureau

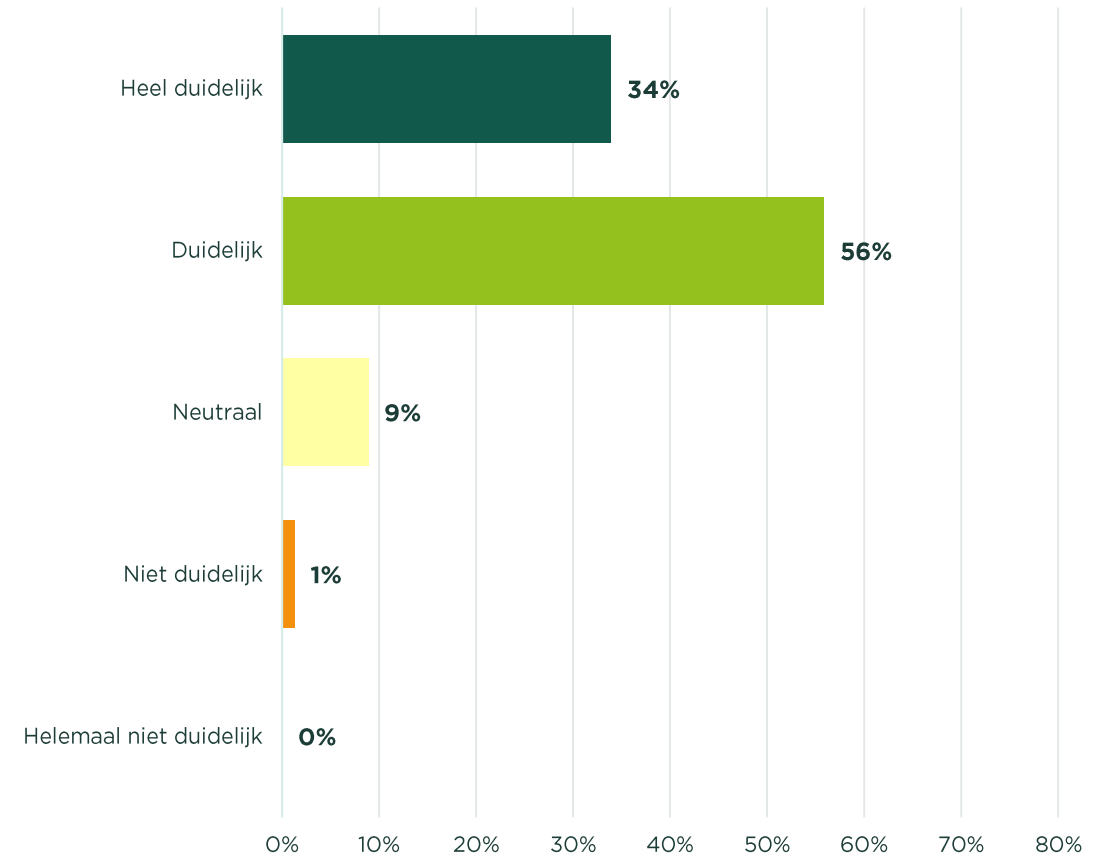
Duidelijkheid instructie

De instructie wordt door de stemmentellers gezien als duidelijk

- Negen op de tien stemmentellers die een instructie hebben gehad, vinden deze instructie (heel) duidelijk (90%). Een derde geeft zelfs aan dat de instructie heel duidelijk was (34%).
- Slechts 1% van de stemmentellers vond de instructie niet duidelijk. Het overige deel is er neutraal over.

Figuur 3.5 Wat vond u van de instructie?

Basis: instructie gehad (n=1.144)

3. Zitting van het gemeentelijk stembureau

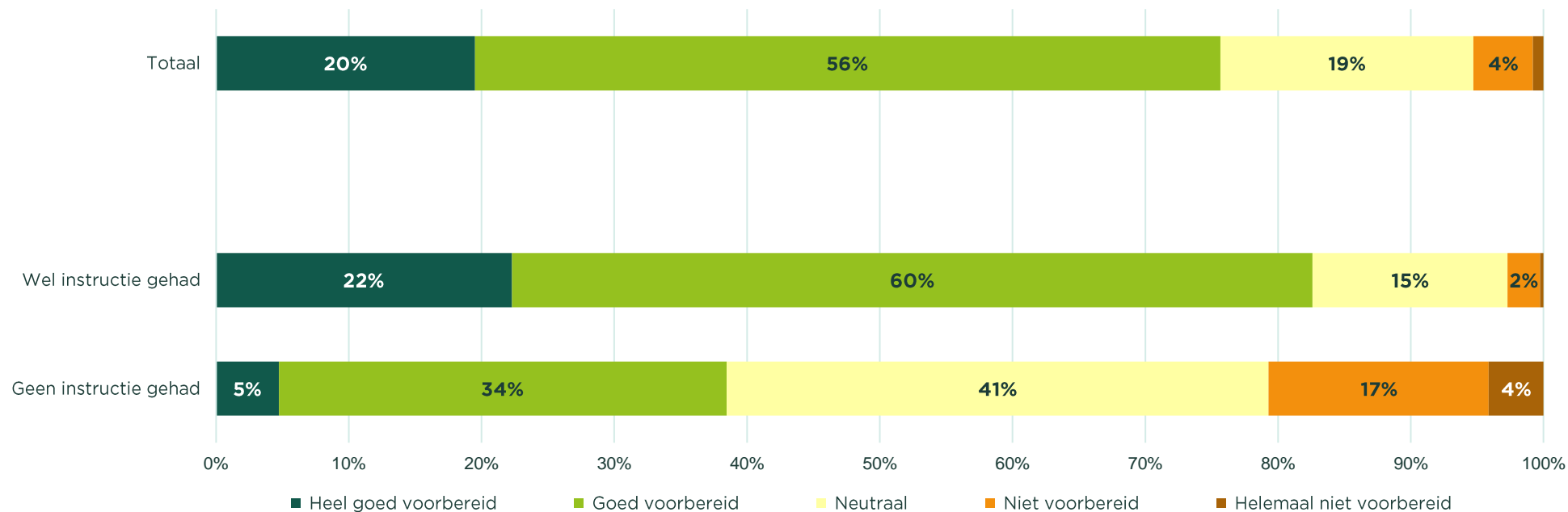
Mate waarin men zich goed voorbereid voelde

Stemmen tellers die van tevoren een instructie gehad hebben, voelen zich significant vaker goed voorbereid dan degenen die geen instructie hebben gehad

- Ongeveer driekwart van de stemmentellers geeft aan dat ze zich (heel) goed voorbereid voelde tijdens het tellen (76%).
- Onder stemmentellers die een instructie hebben gehad ligt dit aandeel hoger dan onder stemmentellers die geen instructie hebben gehad (82% versus 39%).

Figuur 3.6 Voelde u zich tijdens het tellen voorbereid?

Basis: alle stemmentellers (n=1.364)

3. Zitting van het gemeentelijk stembureau

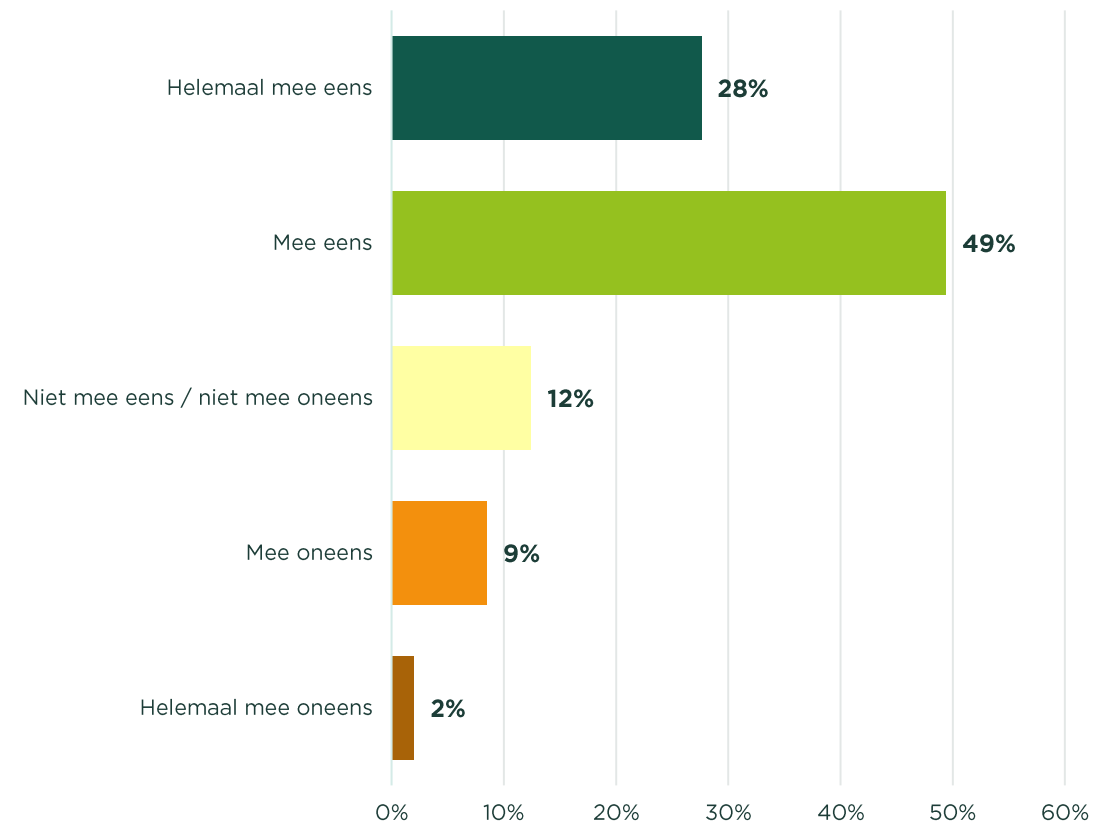
Mate waarin het tellen van de stemmen goed is verlopen

Ruim driekwart is het eens met de stelling dat het tellen van de stemmen op de zitting van het gemeentelijk stembureau goed is verlopen

- Bijna drie op de tien zijn het hier helemaal mee eens (28%), en nog eens 49% is het hier mee eens.
- Ongeveer één op de tien is het oneens met de stelling dat het tellen van de stemmen goed is verlopen (11%).

Figuur 3.7 In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling: Het tellen van de stemmen is goed verlopen

Basis: alle stemmentellers (n=1.364)

3. Zitting van het gemeentelijk stembureau

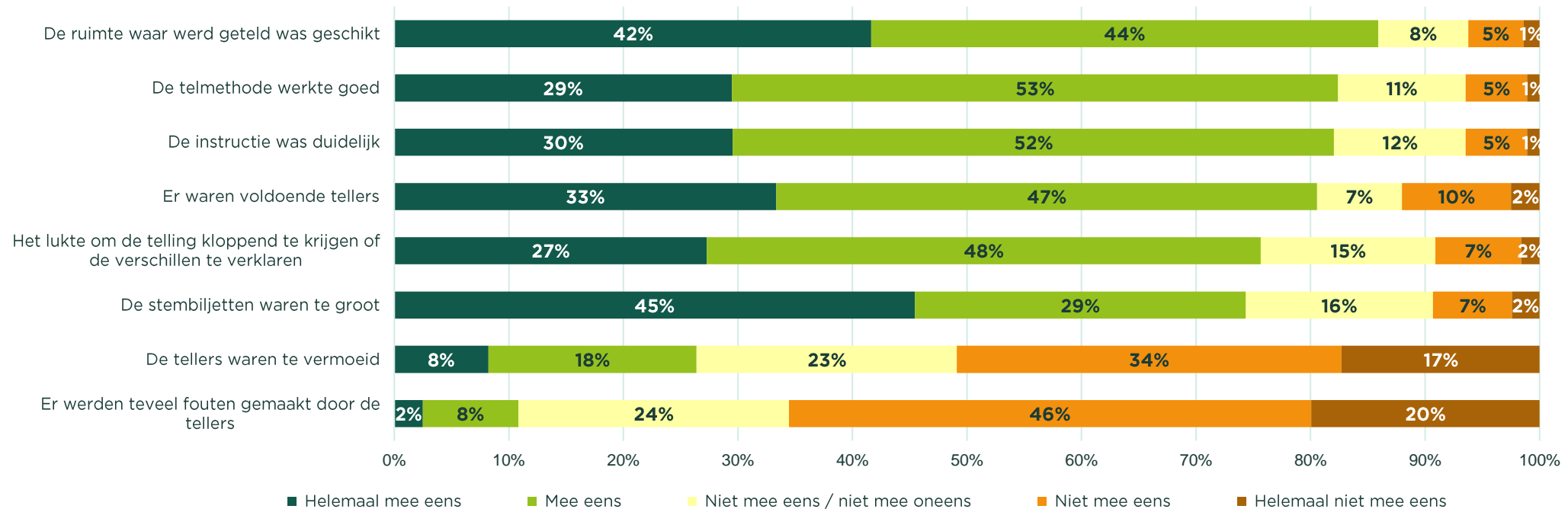
Mate waarin het tellen van de stemmen goed is verlopen

Over de meeste aspecten is een grote meerderheid positief, maar driekwart geeft wel aan dat de stembiljetten te groot waren

- En grote meerderheid van de stemmentellers op de zitting van het gemeentelijk stembureau is van mening dat de ruimte geschikt was (86%), de telmethode goed werkte (82%), de instructie duidelijk was (82%) en er voldoende tellers waren (80%).
- Driekwart van de stemmentellers geeft echter wel aan dat ze de stembiljetten te groot vonden (75%).

Figuur 3.8 Geef hieronder aan in welke mate onderstaande situaties van toepassing waren op de telling.

Basis: alle stemmentellers (n=1.364)

3. Zitting van het gemeentelijk stembureau

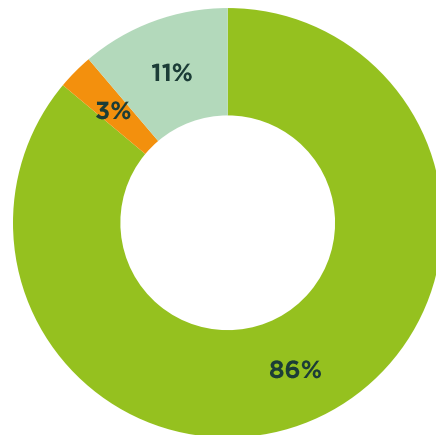
Stemmen tellen bij een volgende verkiezing

Een overgrote meerderheid zou bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen

- 86% van de stemmentellers zou een volgende keer weer willen helpen met tellen bij een verkiezing. 3% zou dat niet meer willen doen, terwijl de overige 12% het nog niet weet.

Figuur 3.9 Aantal stemmen geteld op stembureau voor Provinciale Statenverkiezing

Basis: alle stemmentellers (n=1.364)

■ Ja ■ Nee ■ Weet ik (nog) niet

Waarom zou u bij een volgende verkiezing niet meer willen helpen met tellen?

“De organisatie vond ik zwak en na een dag stembureau draaien tot in de late uurtjes is dit te vermoeiend.”

“Tellen op de dag van de stemming, na afloop van de dag op een stembureau is voor een volgende verkiezing geen probleem. Maar het tellen op de dag erna was door het lange wachten tussendoor, de rommelige organisatie, en de slechte kwaliteit van de lunch, niet de ervaring waar ik een volgende keer naar uit zou zien. De sfeer in het telteam zelf was trouwens prima.”

“Ik was nog (te) moe van de vorige nacht. Om 02.00 thuis komen en meteen naar bed terwijl je in je hoofd nog vol bent van de vorige dag en de volgende dag om 08.30 weer paraat om te tellen is niet gezond. Ik ben om 16.45 uur afgehaakt in verband met een afspraak, maar we waren nog niet klaar.”

“Zoeken naar een onverklaarbaar verschil van 1 stem terwijl dat niet uitmaakt voor de uitslag. Tijdrovend en energievretend.”

Bijlagen

Vragenlijst

Het ministerie van BZK doet onderzoek naar deze tellingen en bekijkt hoe processen in de toekomst kunnen worden verbeterd. Daarom willen we u een aantal vragen voorleggen om beter inzicht te krijgen in uw ervaringen bij het tellen van de stemmen.

Alvast veel dank voor uw reactie.

1. In welke gemeente heeft u de stembiljetten geteld [Uitvouwveld met alle 342 gemeenten]
2. Op welke dag heeft u stemmen geteld (er zijn meerdere antwoorden mogelijk)
  - a) Woensdagavond in het stembureau.
  - b) Donderdag het afronden van de telling van het stembureau.
  - c) Donderdag tijdens de zitting van het gemeentelijk stembureau.
  - d) Vrijdag tijdens de zitting van het gemeentelijk stembureau.
  - e) Maandag tijdens de zitting van het gemeentelijk stembureau.

Bij antwoord 'a en/of b' op vraag 2 ->

antwoord 'c, d en/of e'-> vraag 21 en verder:

3. Kunt u globaal aangeven hoeveel stemmen uw stembureau heeft geteld voor de Provinciale Statenverkiezingen?
  - Minder dan 250
  - 250 – 500
  - 500 – 750
  - 750 – 1000
  - 1000 – 1250
  - 1250 – 1500
  - 1500 – 1750
  - Meer dan 1750
4. Welke rol had u tijdens de telling?
  - Voorzitter van het stembureau;
  - Plaatsvervangend voorzitter;
  - Stembureauid;
  - Teller
5. Heeft u vaker stemmen geteld bij een verkiezing?
  - Ja
  - Nee

Zo ja ->

5a. Hoe vaak heeft u bij een verkiezing de stemmen geteld?

- 1-2
- 3-4
- 5-6
- 7-8
- 9-10
- Meer dan 10

6. Hoe groot was het team (inclusief uzelf) waarmee u bij deze verkiezing de telling uitvoerde?
  - 3
  - 4
  - 5
  - 6
  - 7
  - 8
  - 9
  - 10
  - Anders nl.

7. Hoelang bent u bezig geweest met het uitvouwen van het stembiljet voor de provinciale statenverkiezing?
  - 0-15 minuten
  - 15-30 minuten
  - 30-45 minuten
  - 45-60 minuten
  - 60-75 minuten
  - 75-90 minuten
  - Langer dan 90 minuten
  - Weet ik niet meer
8. Wat werd er op de stembiljetten geteld in het stembureau?
  - Het aantal stemmen per lijst (dus alleen per partij).
  - Het aantal stemmen per lijst én per kandidaat.
  - Weet ik niet meer.
  - Anders nl.
9. Bent u gestopt met tellen voordat de volledige telling is afgerond?
  - Ja
  - Nee
  - Weet ik niet meer
10. Heeft u van tevoren instructie gehad over de manier waarop er geteld moest worden?
  - Ja
  - Nee
  - Anders nl.

Als vraag 10=nee of anders -> door naar vraag 13

11. Waar bestond die instructie uit [Er zijn meerdere antwoorden mogelijk]
  - Een e-learning
  - Een klassikale training
  - Een online webinar
  - Anders namelijk,
12. Wat vond u van de instructie?
  - Heel duidelijk
  - Duidelijk
  - Neutraal
  - Niet duidelijk
  - Helemaal niet duidelijk
13. Voelde u zich tijdens het tellen voorbereid?
  - Heel goed voorbereid
  - Goed voorbereid
  - Neutraal
  - Niet voorbereid
  - Helemaal niet voorbereid
14. [optioneel in te vullen] Heeft u suggesties om de instructie te verbeteren [Open Invulveld]
15. Was er op het stembureau sprake van een onverklaard telverschil?
  - Ja
  - Nee
  - Weet ik niet meer

Bij vraag 15 'Ja' -> vraag 16

Bij vraag 15 'Nee of Weet ik niet meer' -> vraag 17

16. Wat moest u doen bij een onverklaard telverschil?
  - We hebben de instructie gekregen dat we bij een onverklaard telverschil niet opnieuw hoefden te tellen.

Vragenlijst

- De gemeente had de instructie gegeven om dan opnieuw te tellen en dat hebben we gedaan.
- De gemeente had de instructie gegeven om dan opnieuw te tellen, maar dat hebben we niet gedaan.
- Er was bij ons geen instructie bekend, en we hebben niet opnieuw geteld.
- Er was bij ons geen instructie bekend, en we hebben opnieuw geteld.
- Weet ik niet meer. `

Indien V16= opnieuw geteld
16b. Is het onverklaarde telverschil hierdoor opgelost?

- Ja
- Nee
- Weet ik niet meer.

17. Hoe laat was u klaar met tellen?

- Voor 23.00
- Tussen 23.00-00.00 uur
- Tussen 00.00 – 01.00 uur
- Tussen 01.00-02.00 uur
- Tussen 02.00 – 03.00 uur
- Tussen 03.00 – 04.00 uur
- Tussen 04.00 – 05.00 uur
- Na 05.00 uur

18. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling: Het tellen van de stemmen is goed verlopen.

- Helemaal mee eens.
- Mee eens.
- Niet mee eens / niet mee oneens.
- Mee oneens.
- Helemaal mee oneens.

19. Geef hieronder aan in welke mate onderstaande situaties van toepassing waren op de telling.

- Er waren voldoende tellers.
- De tellers waren te vermoeid.
- De ruimte waar werd geteld was geschikt.
- De instructie was duidelijk.
- De telmethode werkte goed.
- Er werden teveel fouten gemaakt door de tellers.
- Het lukte om de telling kloppend te krijgen of de verschillen te verklaren.
- De stembiljetten waren te groot.
- Helemaal mee eens
- Mee eens
- Niet mee eens / niet mee oneens
- Niet mee eens
- Helemaal niet mee eens

20. Heeft u suggesties voor verbetering van het telproces?
[Open invulveld]

21. Zou u bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen?

- Ja
- Nee
- Weet ik (nog) niet

Bij vraag 21 Nee ->

22. Waarom zou u bij een volgende verkiezing niet meer willen helpen met tellen?
[Open invulveld]

Einde enquête

Bij antwoord 'c, d en e' op vraag 2:

"De volgende vragen hebben betrekking op de telling tijdens de zitting van het gemeentelijk stembureau"

23. Welke rol had u tijdens de telling?
- Voorzitter van het gemeentelijk stembureau (gsb)
  - Gemeentelijk stembureau lid
  - Telleider
  - Teller

24. Met hoeveel personen (inclusief uzelf) heeft u in het telteam[gezet]en?

- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- Anders nl.

25. Heeft u van tevoren instructie gehad over de manier waarop er geteld moest worden?

- Ja
- Nee
- Anders nl.

26. Waar bestond die instructie uit [Er zijn meerdere antwoorden mogelijk]

- Een e-learning
- Een klassikale training
- Een klassikale training enkel voor voorzitters.
- Anders namelijk,

27. Wat vond u van de instructie?

- Heel duidelijk
- Duidelijk
- Neutraal
- Niet duidelijk
- Helemaal niet duidelijk

28. Voelde u zich tijdens het tellen voorbereid?

- Heel goed voorbereid
- Goed voorbereid
- Neutraal
- Niet voorbereid
- Helemaal niet voorbereid

29. [optioneel in te vullen] Heeft u suggesties om de instructie te verbeteren
[Open Invulveld]

30. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling: Het tellen van de stemmen is goed verlopen.

- Helemaal mee eens.
- Mee eens.
- Niet mee eens / niet mee oneens.
- Mee oneens.
- Helemaal mee oneens.

Vragenlijst

31. Geef hieronder aan in welke mate onderstaande situaties van toepassing waren op de telling.

- Er waren voldoende tellers.
- De tellers waren te vermoeid.
- De ruimte waar werd geteld was geschikt.
- De instructie was duidelijk.
- De telmethode werkte goed.
- Er werden teveel fouten gemaakt door de tellers.
- Het lukte om de telling kloppend te krijgen of de verschillen te verklaren.
- De stembiljetten waren te groot.
- Helemaal mee eens
- Mee eens
- Niet mee eens / niet mee oneens
- Niet mee eens
- Helemaal niet mee eens

32. Heeft u suggesties voor verbetering van het telproces?
[Open invulveld]

33. Zou u bij een volgende verkiezing weer willen helpen met tellen?

- Ja
- Nee
- Weet ik (nog) niet

Bij vraag 33 Nee ->

34. Waarom zou u bij volgende verkiezing niet meer willen helpen met tellen?
[Open invulveld]

Einde enquête

Colofon

Colofon

Markteffect B.V.
Schimmelt 46
5611 ZX Eindhoven

+31 40 239 22 90
markteffect.nl

Disclaimer ©

Dit rapport is gemaakt door Markteffect B.V., exclusief te behoeve van gebruik door de opdrachtgever(s). Dit rapport is incompleet zonder te refereren aan, en zal alleen in samenloop worden gezien met, de mondelinge toelichting verzorgd door Markteffect B.V. Dit rapport is eigendom van de opdrachtgever(s) en mag niet worden onthuld aan derden of gebruikt voor elk ander doel zonder vooraf schriftelijke toestemming van Markteffect B.V. of de opdrachtgever(s).

De informatie in dit rapport geeft de visie weer van Markteffect B.V. op basis van door middel van onderzoek gevonden feiten. Tijdens dit onderzoek heeft Markteffect B.V. vertrouwd op de accuraatheid en volledigheid van beschikbare informatie van publieke en private bronnen gebruikt voor dit marktonderzoek. Markteffect B.V. en haar werknemers wijzen elke verantwoordelijkheid af betreffende het gebruik van deze rapportage.

